

K. E. Bailey

Odtwarzanie poetyckiej struktury

1 Kor 1, 17-2, 2

Studium tekstu i komentarz¹

Paweł z Tarsu bywał już nazywany rzemieślnikiem, uczonym, podróżnikiem, przywódcą², a przede wszystkim teologiem, ale prawie nigdy poetą. W studium niniejszym mamy zamiar wykazać, że Paweł w rzeczywistości jest wysokiej klasy poetą i że ten aspekt jego geniuszu jest znakomicie ukazany w tekście 1 Kor 1, 17-2, 2. Wspomniany tekst jest poematem, uzupełnionym pewną liczbą komentarzy i zmian, które można sklasyfikować w pięciu grupach. Komentarze te i zmiany można bardzo dokładnie zidentyfikować ze względu na precyzyjną naturę tej formy poetyckiej, którą tekst zachował w nietkniętym stanie. Poetycką formę postrzega się tutaj jako nowe uzasadnienie dla szerokiego zakresu pytań odnoszących się do tego tekstu i jego interpretacji. Najprawdopodobniej Paweł korzystał z materiału wcześniejszego, który uzupełnił kilkoma dodatkami redakcyjnymi. Najpierw zostanie zbadana całość struktury poematu, a potem jego pojedyn-

¹ Tekst K. E. Bailey'a (Beirut, Liban) zamieszczony w „*Novum Testamentum*” nr 17(1975), ss. 265-296, w tłumaczeniu M. Ciunela.

² C. H. Dodd, *The Meaning of Paul for Today* (London: Fontana, c. 1920, 1958), s. 9.

cze sekcje. Zmiany redakcyjne będą omawiane w miarę ich pojawiania się w tekście. Na końcu podejmiemy próbę podsumowania znaczenia tej poetyckiej formy.

T. W. Manson zaobserwował w Ewangeliach synoptycznych formę, którą nazwał „paralelizmem całych strof i wyroczni; formę, która daje efekt osobliwego natężenia i udramatyzowania tekstu”³. Studium niniejsze jest próbą identyfikacji i analizy wyroczni paralelnej, która jest dużo bardziej skomplikowana niż te, które Manson opisuje w Ewangeliach⁴.

Na wstępie konieczne wydaje się podanie kilku definicji. Za kluczowy dla poezji biblijnej długi czas uważano paralelizm⁵. Relacje między dwoma paralelnymi wersami najlepiej można określić jako „odpowiedniość” (*correspondence*). Relacje między wersami w omawianym przez nas poemacie sklasyfikować można w trzy kategorie. Będziemy je nazywać „paralelizmem standardowym”⁶, „paralelizmem krokowym”⁷, i „paralelizmem odwrotnym”⁸. Sekcja poematu, która, jako jednostka, powtórzona jest

³ T. W. Manson, *The Teaching of Jesus* (Cambridge: at the University press, c. 1935, 1955), s. 55.

⁴ Szersze studium dotyczące paralelizmów wersów i zdań zob. w: M. Black, *An Aramaic Approach to the Gospel and Acts*, Oxford 1967. s.143-160.

⁵ R. Lowth, *De sacra poesi Hebraeorum praelectiones academicae*, 1829.

⁶ Przez „paralelizm standardowy” (*standard parallelism*) rozumiemy schemat AA' BB' CC', gdzie drugi werset paralelizmu następuje bezpośrednio po pierwszym.

⁷ „Paralelizm krokowy” (*step parallelism*) będzie używany w odniesieniu do schematu A B C - A' B' C', gdzie przedstawiona jest seria tematów, które są następnie powtórzone w tej samej kolejności.

⁸ Ta fraza identyfikuje schemat A B C - C' B' A' korespondujących ze sobą wersów. Takie określenie zostało zastosowane przez J. Jebb, (*Sacred Literature*, Londyn 1920). Bardziej powszechny termin „chiasm” jest zachowany do precyzyjnego czterech wyrażen ułożonych w strukturę A B-B' A. Oczywiście, kiedy pojawiają się więcej niż cztery wyrażenia krzyżowa forma tej struktury zanika. „Paralelizm odwrotny” (*inverted parallelism*) jest hebrajską formą poetycką, i jako taki jest już dobrze rozwinięty u Amosa. Por. K. E. Bailey, *A Study of Some Lucan Parabels in the Light of Oriental Life and Poetic Style*, niepublikowana praca

w innym miejscu poematu, nazywana będzie „jednostką semantyczną” lub po prostu „jednostką”⁹.

Mając na uwadze te definicje należy dokonać kilku spostrzeżeń odnośnie do rozważanego poematu. Struktury poetyckie Nowego Testamentu stanowią artystyczną formę bardzo skomplikowaną, z zawilymi kombinacjami przedstawionych powyżej trzech typów paralelizmów. Cechą, która jest zazwyczaj pomijana, jest metrum. Burney¹⁰ i Mowry¹¹, którzy poszukiwali metrum w NT znaleźli je w bardzo niewielu przypadkach. Niemniej, odkrycie Hodayoth z Qumran wprowadziło *nie-metryczny* rodzaj poezji z okresu nowotestamentalnego. Thiering pisze:

„Prawdą jest, że jeśli czytelnik oceni (Hodayoth) przez pryzmat współczesnych standardów poetyckich, bądź Psalmów ST., będzie miał wrażenie bardzo ubogiej poezji, charakteryzującej się nieregularnym metrum, raczej słabym zastosowaniem paralelizmów, częstymi i monotonnymi powtórzeniami słów, i pozornym brakiem jakichkolwiek trwałych zasad konstrukcji.

Ale kiedy Hodayoth badane są pod kątem odkrycia ich własnych konwencji poetyckich, które mogą być odmienne, staje się jasne, iż są one napisane zgodnie ze ścisłymi zasadami tej formy, i faktycznie są skonstruowane bardziej formalnie niż większość poezji starotestamentalnej”¹².

doktorska, St. Louis 1972, s. 68–73. N. Lohfink, *Das Hauptgebot: Eine Untersuchung literarischer Einleitungstragen zu Dtn 5–11*, Rome 1963, s. 67, 182, 195, 214, 233. Tak więc ten rodzaj poszerzonej inwersji należy widzieć jako typ paralelizmu znajdującego swe odniesienie w Starym Testamencie.

⁹ W poezji św. Pawła, tak jak i w innych tekstach poetyckich Nowego Testamentu, jednostkę semantyczną, w zależności od poematu, może stanowić pojedyncze słowo, fraza, pełny wers, lub kilka wersów.

¹⁰ C. F. Burney, *The Poetry of Our Lord*, Oxford 1925.

¹¹ L. Mowry, *Poetry in the Synoptic Gospels nad Revelation*, nieopublikowana praca doktorska, Yale 1946.

¹² Barbara Thiering, *The Poetic Forms of the Hodayoth*, „Journal of Semitic Studies” VIII (1963), 189.

Dokładnie to samo spostrzeżenie o braku metrum jest aktualne odnośnie do większości tekstów poetyckich Nowego Testamentu. W poezji tej panuje *rytm myśli* w ramach wysoce złożonej struktury. Uwzględniwszy to, budowa całego poematu przedstawia się następująco:

- A 1 οὐ γὰρ ἀπέστειλέν με Χριστὸς βαπτίζειν
2 ἀλλὰ εὐαγγελίζεσθαι
3 οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου,
4 ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ
- B 1 Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν
2 τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν
2' δύναμις θεοῦ ἐστίν
1' γέγραπται γάρ, Ἐπολύω τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν
a) καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.
- C 1 ποῦ σοφός;
2 ποῦ γραμματεὺς;
2' ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου
1' οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου;
- D 1 ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ
2 οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεόν,
- E 1 εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος
2 σῶσαι τοὺς πιστεύοντας·
- F 1 ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσιν,
2 καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν,
- G 1 ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν
2 Χριστὸν ἑσταυρωμένον,
- F' 1 Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον
2 ἔθνεσιν δὲ μωρίαν,
- E' 1 αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς,
b) Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν.
2 Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν·
- D' 1 ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν
2 καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων
c) Βλέπετε γὰρ τὴν κλήσιν ὑμῶν, ἀδελφοί,
- C' 1 ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα,

2 οὐ πολλοὶ δυνατοί,

2' οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·

1' ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφούς,

d) καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά,

e) καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ θεός, τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ,

B' 1 ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

2 ἔξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,

2' ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ,

f) δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις,

1' ἵνα καθὼς γέγραπται, Ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.

A' 1 Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς,

g) ἀδελφοί, ἦλθον

2 οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου

h) ,ἢ σοφίας.

3. καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ.

4. οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἶδέναι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον

- A 1 Nie posłał mnie Chrystus, abym chrzczył,
 2 lecz abym głosił Ewangelię,
 3 i to nie w mądrych słowach^{*}
 4 by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża.
- B 1 Słowo bowiem krzyża głupstwem jest dla tych, co idą
 na zatracenie,
 2 dla nas zaś, którzy dostępujemy zbawienia
 2' jest mocą Bożą^{**}
 1' Napisane jest bowiem: „Wytracę mądrość mędrców”
 a) (a przebiegłość przebiegłych zniweczę)
- C 1 Gdzie jest mędrzec?
 2 Gdzie uczony?
 2' Gdzie badacz tego, co doczesne?
 1' Czyż nie uczynił Bóg głupstwem mądrości świata?
- D 1 Skoro bowiem w mądrości Bożej
 2 świat nie poznał Boga przez mądrość^{***},
- E 1 spodobało się Bogu przez głupstwo głoszenia słowa
 2 zbawić wierzących.
- F 1 Tak więc, gdy Żydzi żądają znaków,
 2 a Grecy szukają mądrości,
- G 1 my głosimy
 2 Chrystusa ukrzyżowanego,
- F' 1 który jest zgorszeniem dla Żydów,
 2 a głupstwem dla pogan,
- E' 1 dla tych zaś, którzy są powołani,
 b) (tak spośród Żydów, jak i spośród Greków)
 2 Chrystusem, mocą Bożą i mądrością Bożą.
- D' 1 To bowiem, co jest głupstwem u Boga, przewyższa
 mądrością ludzi,
 2 a co jest słabe u Boga, przewyższa mocą ludzi.
 c) (Przeto przypatrzcie się, bracia, powołaniu
 waszemu!)
- C' 1 Niewielu tam mędrców według oceny ludzkiej,
 2 niewielu możnych,
 2' niewielu szlachetnie urodzonych.

^{*} i to nie w mądrości słowa (1 Kor 1, 17 BT⁴).

^{**} Nauka bowiem krzyża głupstwem jest dla tych, co idą na zatracenie, mocą Bożą zaś dla nas, którzy dostępujemy zbawienia (1 Kor 1, 18 BT⁴).

^{***} Skoro bowiem świat przez mądrość nie poznał Boga w mądrości Bożej (1 Kor 1, 21 BT⁴).

1' Bóg wybrał właśnie to, co głupie w oczach świata,
aby zawstydzić mędrców,

d) (wybrał to, co niemocne, aby mocnych poniżyć;)

e) (i to, co nie jest szlachetnie urodzone według świata i wzgardzone,
i to, co nie jest, wyróżnił Bóg, by to co jest, unicestwić,)

B' 1 tak by się żadne stworzenie nie chępiło wobec Boga.

2 Przez Niego bowiem jesteście w Chrystusie Jezusie,

2' który stał się dla nas mądrością od Boga

f) (i sprawiedliwością, i uświęceniem, i odkupieniem,)

1' aby, jak to jest napisane, w Panu się chlubił ten, kto się chlubi.

A' 1 Tak też i ja przyszedłem do was,

g) (bracia ja przyszedłem)

2 nie we wzniosłych słowach

h) (i mądrości)

3 głosić wam świadectwo Boże^{****}

4 Postanowiłem bowiem, będąc wśród was, nie znać
niczego więcej jak tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego¹³

Budowa omawianego poematu ujawnia wiele zaskakujących cech. Poemat napisany jest w oparciu o ciąg *siedmiu* jednostek semantycznych, które następnie są powtórzone w odwrotnej kolejności (paralelizm odwrotny). Każda z sześciu zewnętrznych jednostek semantycznych (trzy znajdujące się do siebie w inwersji pary) skomponowana jest z czterech wersów. Jednostki A i A' powiązane są ze sobą paralelizmem krokowym. Jednostki B i B', podobnie jak C i C' są wewnątrznie chiastyczne i jednocześnie łączą się ze sobą za pomocą paralelizmu krokowego. Poza jednym wyjątkiem (wers C-1) zewnętrzne dwa wersy każdej z tych sześciu jednostek są dłuższe niż dwa wersy wewnętrzne. Po zewnętrznej otoczce z 24 wersów, wewnętrzne serce poematu skomponowane jest z czternastu wersów, które układają się w *siedem* dwuwierszy.

^{****} Tak też i ja przyszedłszy do was, bracia, nie przybyłem, aby błyszczać słowem i mądrością głosić wam świadectwo Boże (1 Kor 2, 1 BT⁴).

¹³ W niniejszym artykule posługuję się tłumaczeniem proponowanym przez Biblię Tysiąclecia⁴ z niewielkimi modyfikacjami, tam gdzie struktura tekstu greckiego i przyjęte przez autora tłumaczenie nie pokrywają się z polskim przekładem (przyp. tłum.)

Następnie w samym centrum poematu (wersy G-1 i G-2) każdy z wersów składa się dokładnie z *siedmiu* sylab. Tak więc cyfra *siedem* jest wykorzystana w ogólnej budowie poematu na trzy sposoby.

Nie jest wykluczone, że pewne znaczenie ma również podwójne użycie liczby dwanaście w zewnętrznych sekcjach poematu. Trzykrotne użycie cyfry siedem nie może być przypadkowe. Niektóre z jednostek semantycznych odnoszą się w bardzo specyficzny sposób do jednostek poprzedzających je i następujących po nich. Relacje te będą badane podczas analizy samych jednostek. I w końcu, klimaks w poemacie tego typu znajduje się zawsze w centrum i jest wzmocniony poprzez powtórzenia na początku i na końcu utworu¹⁴. Tę cechę można tutaj zaobserwować. Centrum stanowi podwójny wers, który brzmi:

	G-1	my głosimy
	G-2	Chrystusa ukrzyżowanego
Jednostka A zawiera:	A-2	głosić Ewangelię
	A-4	by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża
Jednostka A' ma:	A'-3	głosić wam świadectwo Boże
	A'-4	Postanowiłem bowiem... nie znać niczego więcej jak tylko Chrystusa i to ukrzyżowanego

Tak więc proklamacja Chrystusa ukrzyżowanego występuje na początku, w środku i na końcu poematu i tworzy jego klimaks. Poemat zawiera osiem komentarzy i dodatków, które będą badane później. Ostatecznie zasadniczy bieg myśli w poemacie można ująć w następujący sposób.

¹⁴ Moje własne badania doprowadziły do wyodrębnienia trzydziestu czterech ustępów, rozproszonych po całym NT, nie wspominając o Hodayoth z Qumran i proroków klasycznych ST; Por. Bailey, s. 59-98.

- A ja głoszę krzyż
 B ci, co idą na zatracenie
 my, którzy dostępujemy zbawienia
 C mędrców (uczonych) uczynił głupcami
 D Boża mądrość i ludzka niewiedza
 E kerygmat zbawia wierzących
 F Żydzi i Grecy odrzuceni
 G my głosimy krzyż
 F' Żydzi i poganie odrzuceni
 E' Chrystus jest mocą i mądrością dla powołanych
 D' Boża mądrość i słabość człowieka
 C mędrzec (mocarz) zawstydzony
 B' ci, którzy się chlubią
 wy, którzy jesteście w Chrystusie
 A ja głoszę krzyż

Pamiętając o tych różnorodnych cechach, zbadamy teraz każdą parę jednostek semantycznych.

Jednostki A i A'

Jednostka A1 Nie posłał mnie Chrystus, abym chrzcił,

2 lecz, abym głosił Ewangelię,

3 i to nie w mądrych słowach,

4 by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża

Jednostka A'1 Tak też i ja przyszedłszy do was, bracia, (ja przyszedłem)

2 nie we wzniostych słowach (i mądrości)

3 głosić wam świadectwo¹⁵ Boże

¹⁵ Zarówno „świadectwo” jak i „tajemnica” są dobrze zaświadczone w tradycji tekstualnej. Tekst opracowany przez Nestle opowiada się za pierwszym, podczas gdy Grecki Nowy Testament opracowany przez Zjednoczone Towarzystwa Biblijne przyjmuje drugą możliwość. Na obronę „tajemnicy” jako tekstu preferowanego Metzger pisze: „Brzmienie *martyrion* wydaje się być przywołaniem w. 1, 6, podczas gdy *mysterion* przygotowuje do użycia go w w. 7” B. E. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Londyn 1971, s. 545. Pogląd ten wymaga jednak ponownego rozważenia w świetle struktury poetyckiej. Relacją, która powinna wpłynąć na opowiedzenie się za którymś z tekstów nie jest ani odniesienie do w. 1, 6 ani do w. 2, 8, ale raczej do paralelnego wersu w jednostce A', który brzmi: „głosić Ewangelię” Tak więc jasne jest, że w tym przypadku bardziej odpowiednim słowem jest „świadectwo”. Barret podaje do-

- 4 Postanowiłem bowiem, będąc wśród was, nie znać niczego więcej jak tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego¹⁶.

Każda jednostka zawiera następujące cztery myśli:

- 1 przyście Pawła
- 2 nie w mądrych słowach
- 3 przepowiadanie
- 4 krzyż Chrystusa

datkowy argument za „świadectwem” pisząc: „Prawdopodobieństwo wskazuje na „świadectwo” gdyż (a) kontekst mówi o tajemnicy (2, 7 por. 4, 1) i mogło to podświadomie wpłynąć na kopistę, i ponieważ (b) „świadectwo” jest bardziej odpowiednie dla początkowego głoszenia Ewangelii, podczas gdy tajemnica sugeruje mądrość, którą Paweł mógł głosić pośród dojrzałych Chrześcijan (2, 6)” C. K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, Londyn 1968, s. 62–63.

¹⁶ Wers A'-4, w porównaniu z innymi wersami jednostki A', jest niespotykane długi. Istnieje możliwość, że w zamierzeniu miały istnieć dwa wersy, zarówno w jednostce A jak i w A'. To sprawiłoby, że fraza „nie został zniweczony” stanowiłaby paralelę do „nie znać”. Semantyczna odpowiedniość między nimi jest słaba, ale zachodzi odpowiedniość fonetyczna. tzn. $\kappa\epsilon\upsilon\omega\theta\eta$ jest zbliżone w brzmieniu do $\xi\kappa\rho\nu\acute{\alpha}$. W pierwszym słowie występują spółgłoski „k” i „n” (płynne), a w drugim „k” i dwie spółgłoski płynne, jedna z nich to również „n”. Można jednak przytoczyć kilka argumentów przeciwko podziałowi wersów A-4 i A'-4, m.in.: (1) niespotykane długi jest jedynie A'-4 podczas gdy A-4 ma przeciętną długość; (2) Cały poemat zawiera jednostki dwu- i czterowersowe i wydaje się nieprawdopodobne, żeby w tym przypadku była zamierzona jednostka pięciowersowa; (3) w Hodayoth znajdują się liczne przykłady nadzwyczaj długich wersów tworzących paralelę z wersami krótszymi; (4) Najprawdopodobniej Paweł zamierzył „krzyż” i „głoszenie” jako tematy końcowych wersów jednostek A i A', ponieważ w przypadku paralelizmu krokowego klimaks strofy wypada zawsze na końcu ciągu. (Dzieje się tak ponieważ od tego miejsca ciąg zaczyna się powtarzać. Z tego samego powodu klimaks w paralelizmie odwrotnym znajduje się w centrum). Ta intencja Pawła jest uwidoczniła przez wybór „głoszenia” i „krzyża” jako klimaksu całego poematu. Jeśli wersy A-4 i A'-4 podzielimy na dwie części, zakłócona zostaje równowaga pomiędzy trzema wystąpieniami „głoszenia” i „krzyża”. (Istnieje również możliwość, że wers A'-4 został poszerzony, ale jeśli tak, to rozszerzenie to jest słabo widoczne). I wreszcie (5) moje własne badania doprowadziły do wyodrębnienia drugiego przypadku rozszerzonego wersu końcowego w poemacie Pawłowym w Liście do Rzymian. Z tych powodów obydwie jednostki zostaną pozostawione jako czterowersowe.

Jednostka A' zachowuje powyższy porządek. W jednostce A jest natomiast odwrócona kolejność dwóch centralnych wersów. Oczywiście oryginalny porządek zawiera jednostka A', gdyż centrum poematu (jednostka G), jak wiedzieliśmy, również oddaje tę samą myśl, co ostatnie dwa wersy A', choć w skróconej formie, mianowicie „głoszenie”, a następnie „krzyż”. Tak więc w jednostce A została odwrócona kolejność wersów 2 i 3. Przyczyna takiego stanu rzeczy jest oczywista. Wersety bezpośrednio poprzedzające poemat¹⁷ podejmują temat chrztu. Pierwszy wers poematu został przepisany, by zapewnić gładkie przejście od rozważań o chrzcie do poematu. Oryginalny porządek był najprawdopodobniej następujący:

A

- 1 Gdyż Chrystus posłał mnie,
- 2 nie w mądrych słowach,
- 3 abym głosił Ewangelię,
- 4 by nie zniweczyć krzyża Chrystusowego.

Następnie do pierwszego wersu została dodana forma przecząca z odniesieniem do chrztu. Razem z tym dodatkiem jednostka A stała się bezsensowna. Brzmiała mniej więcej tak:

Gdyż Chrystus nie posłał mnie chrzcić
nie w mądrych słowach
ale głosić Ewangelię,
by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża.

Problem został łatwo rozwiązany poprzez zamianę miejscami wersów drugiego i trzeciego, i tak powstała znana nam obecnie wersja tekstu. Redakcja zdania greckiego była prosta. Wers ten brzmi następująco:

(οὐ γὰρ) ἀπέστειλέν με Χριστὸς (βαπτίζειν)

οὐ γὰρ mogło być dodane na początku, a βαπτίζειν na końcu.

¹⁷ 1 Kor 1, 13-16.

Naturalnie powstaje pytanie: kto dokonał zabiegu wygładzenia przejścia od dyskusji o chrzcie do poematu. Nie ma tu jednoznacznej, pewnej odpowiedzi, musimy więc znaleźć odpowiedź najbardziej prawdopodobną! Są bowiem dwie oczywiste możliwości: albo Paweł sam dokonał przesunięcia wersów poematów, albo jest to praca późniejszego redaktora. Bardziej prawdopodobne wydaje się, że przesunięcia dokonał św. Paweł osobiście. Jest ono minimalne i dokonane z wyczuciem wewnętrznej równowagi jednostki A, która nie została zakłócona¹⁸. Poza tym naturalne jest założenie, że autor sam chciał dokonać przemyślanego przejścia z jednej sekcji listu do drugiej. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że zostało dokonane na początku listu¹⁹. Jeśli zaakceptujemy tę bardziej wiarygodną możliwość, to musimy przyjąć, że cały poemat został skomponowany przed napisaniem pierwszego listu

¹⁸ Jest to równowaga chiastyczna, jak przedstawiono poniżej

1	Chrystus
2	Ewangelia
2	nie w mądrych słowach
1	Chrystus

Pomimo chiastycznej równowagi właściwsze będzie potraktowanie tej jednostki jako paralelizmu krokowego, ponieważ, mimo, że Chrystus jest wspomniany na początku i na końcu, to między jedną a drugą wzmianką istnieje silne przesunięcie. Pierwsza koncentruje się na posyłaniu, druga na krzyżu. Równoważona jednostka (A') nie jest chiastyczna.

¹⁹ W takim przypadku można postawić pytanie: jeżeli Paweł sam dokonał przesunięć w jednostce A, dlaczego nie dokonał on w ten sam sposób przebudowy jednostki A', czego można by dokonać bez zakłócenia jej sensu? Odpowiedź na tę wątpliwość kryje się w równoczesnym występowaniu „głoszenia” i „krzyża” jako klimaksu poematu. Te dwa tematy stale pojawiają się razem, zarówno w centrum jak i na końcu. Skoro z powodu wygładzenia przejścia z tekstu listu do poematu Paweł musiał poświęcić pierwsze z tych trzech wspólnych wystąpień, nie chciał utracić również trzeciego. Bliskość tych dwóch tematów w centrum i na końcu była ważniejsza niż zakłócenie równowagi między wersami w jednostkach A i A', które przestrzennie w poemacie położone są daleko od siebie. Tak więc Paweł nie chciał zakłócić klimaksu poematu.

do Koryntian, a następnie przepracowany na użytek korespondencji korynckiej²⁰.

Podsumowując, jednostki A i A' odwzorowują siebie nawzajem w tematach „posłania”, „nie w mądrych słowach”, „głoszenia” i „krzyża”. Jednostka A została nieco zmodyfikowana w celu powiązania jej z rozważaniami o chrzcie.

Jednostki B i B'

Jednostki B i B' składają się z czterech wersów. Obydwie jednostki są wewnętrznie chiastyczne. Jednocześnie łączą się ze sobą zgodnie ze schematem paralelizmu krokowego. Jednostki te przedstawiają się następująco:

Jednostka B: 1 Słowo bowiem krzyża głupstwem jest dla *tych, co idą na zatracenie*,
2 dla nas zaś, którzy dostępujemy zbawienia,
2' jest mocą Bożą.

1' Napisane jest bowiem: „Wyniszczyć mądrość mędrców”,
a) (a przebiegłość przebiegłych zniweczyć).

Jednostka B': 1 Tak by się *żadne stworzenie nie chępiło* wobec Boga.
2 Przez Niego bowiem jesteście w Jezusie Chrystusie,
2' który stał się dla nas mądrością od Boga
f) (i sprawiedliwością, i uświęceniem, i odkupieniem.)
1' Aby, jak to jest napisane, „w Panu się chlubił ten, kto się chlubi”²¹.

Jednostka B zawiera dwa paralelne dwuwiersze. Relacje semantyczne w zewnętrznym dwuwierszu są silne. „Słowo” znajduje odniesienie w „napisane jest”, „ci, co idą na zatracenie” łączy się z „wyniszczyć”, a „głupstwo” tworzy parę z „mądrość”. Wewnętrzny dwuwiersz jest semantycznie słaby z jedynym połączeniem „zbawienie” = „moc Boża”. Wers B-2' jest po prostu zakoń-

²⁰ Sam poemat, z jego komentarzami redakcyjnymi, otwiera kwestię tego, kim byli pierwotni adresaci tak skomplikowanego utworu. Jakąkolwiek odpowiedź można zasugerować dopiero po przeanalizowaniu całego poematu.

²¹ Paralelizm krokowy występuje tylko w zewnętrznej części poematu. W pozostałych jednostkach występują inne rodzaje paralelizmów. Ta specyficzna cecha pojawia się również w Liście do Rzymian. Jest to więc albo specyficzne narzędzie Pawła, albo konwencja poetycka, którą przyjął.

zeniem zdania. Jednocześnie jednak wewnętrzna para ma charakter pozytywny w odróżnieniu od zewnętrznej – o zabarwieniu negatywnym²². Słabość semantycznych relacji pomiędzy tymi dwoma wersami kompensowana jest przez rym i niemal idealną równowagę w liczbie sylab²³. Najbardziej uderzającą cechą jednostki B jest umieszczenie części negatywnej w pierwszym wersie (B'-1), „ci, co idą na zatracenie”, któremu odpowiada starotestamentalny cytat w łączącym się z nim wersie (B'-1') „wyniszczę”²⁴.

Paweł umieszcza główny temat w pierwszej jednostce (A, A'), a następnie, w drugiej jednostce pojawia, się podwójne świadectwo ze ST (B, B'). Ten schemat – cytowania starotestamentalnego świadectwa zaraz po przedstawieniu centralnego tematu – pojawia się w podobnej poetyckiej strukturze w Dz 2, 23–36.

Odpowiadające sobie jednostki (B i B') posiadają identyczne tematy:

²² W tym przypadku jasne są paralele pomiędzy jednostkami B i B', ponieważ wersy B-2 i B-2' łączą się z wersami B'-2 i B'-2'.

²³ ἦμῖν rymuje się z ἔστιν. Wers B'-2 ma osiem sylab, a B'-2' siedem.

²⁴ Redaktor znał starotestamentalny werset w całości i napotkawszy pierwszą część dwuwiersz dodał drugą. Komentarz *a*) jest jednak wtórny, gdyż: (1) nie dodaje niczego do argumentu, i jednocześnie niszczy czterowersową równowagę jednostki. Ponadto (2) jednostka B' posiada identyczną formę z częścią negatywną w pierwszym wersie, któremu odpowiada starotestamentalny cytat w wersie czwartym. W jednostce B' cytat ze ST jest pojedynczym wersem i należy przypuszczać, że końcowy wers jednostki B pierwotnie był również pojedynczym wersem. (3) Wers B-2' pochodzi z LXX, podczas gdy komentarz *a*) stanowi odchylenie od LXX. I w końcu (4) zewnętrzne jednostki tego poematu powiązane są ze sobą w bardzo precyzyjny sposób. Temat na końcu jednostki jest powtarzany na początku następnej. Tak więc „krzyż” występuje na końcu jednostki A i jest powtórzony na początku jednostki B. Podobnie „mędrzec” występuje na końcu jednostki B i jest na nowo podjęty na początku jednostki C. Taki sposób łączenia domaga się traktowania komentarza *a*) jako wtórnego.

Jednostka B

- 1 ci, co idą na *zatracenie*
 2 ci, którzy dostępują zbawienia
 2' moc Boża
 1' „wyniszczę”

Jednostka B'

- 1 ci, co się *chlubią*
 2 wy, w Chrystusie
 2' mądrość od Boga
 1' „w Panu się *chlubi*”

W obydwu przypadkach Paweł rozpoczyna od negatywnego obrazu w pierwszym wersie, a następnie odpowiada na niego cytatem ze ST, w ostatnim. Wewnętrzne wersy jednej jednostki łączą się precyzyjnie ze swoimi odpowiednikami w drugiej.

Druga jednostka (B') zawiera pewne charakterystyczne rysy. Po pierwsze komentarz wyjaśniający w wersie 2'. Wers ten w obecnym układzie brzmi następująco: „który stał się dla nas mądrością od Boga, i sprawiedliwością, i uświęceniem i odkupieniem” Można dowieść, że te trzy końcowe słowa znajdują się w apozycji²⁵ i w zamiarze miały być wyjaśnieniem słowa „mądrość” Czym jest „mądrość”, która jest dana nam od Boga? Jest „sprawiedliwością, uświęceniem, i odkupieniem” Tradycyjne tłumaczenie podaje te cztery słowa w jednym wyliczeniu. Jest to niewłaściwe z co najmniej ośmiu powodów. Po pierwsze, sprawa długości wersów. W tej szczególnej strukturze poetyckiej, aby ukształtować zewnętrzne ramy poematu, Paweł używa dwunastu zestawów paralelnych wierszy zgrupowanych w sześciu jednostkach. Poza jednym wyjątkiem C-1 i C-2 wewnętrzne wersy są krótsze niż zewnętrzne²⁶. Identyfikacja komentarza f) jako wtórnego przywraca w wersie B'-2' równowagę co do długości; rów-

²⁵ Apozycja to umieszczenie w bezpośrednim sąsiedztwie dwóch lub kilku wyrażen rzeczownikowych, z których jedno jest wyrażeniem określanym, a inne - zgodne z nim pod względem przypadku i liczby - pełni funkcję określającą jako przydawki rzeczownikowe; *Słownik terminów literackich*, pod red. J. Sławińskiego, Wrocław 1988, s. 38.

²⁶ Taki schemat jest typowy dla Pawła. Na podstawie własnych badań wyodrębniłem ten fenomen występujący raz po raz w poetyckich strukturach w listach Pawłowych. Trzy przykłady - patrz Bailey, s. 368. Możliwe jest również, że C-1 i C-2 nie są wyjątkiem od tego modelu długościowego. Patrz s. 15, n. 34.

nowaga ta pojawiła się już dziesięć, może jedenaście razy na dwanaście w tych sześciu jednostkach. Po drugie, „mądrość” nie jest wyliczona razem ze „sprawiedliwością, uświęceniem i odkupieniem” Te trzy słowa są raczej dołączone. Po trzecie, te ostatnie trzy wyrazy są ze sobą połączone za pomocą partykuły krzyżowej (crucial particle) „τε καί” Blass omawia tę szczególną kombinację partykuł i zauważa, „Korelatywne (τε) pojawia się z zasady po pierwszym z pary słów, które mają być skorelowane”²⁷ W Nowym Testamencie nie istnieje żaden przykład występowania τε καί lub τὲκαί występowałyby w środku serii lub po dwóch członach wyliczenia. Niemniej jednak, τε καί występuje często po pierwszym członie frazy objaśniającej, która stoi w apozycji do czegoś już przedstawionego. Blass wskazuje na to w tekście Łk 22, 66, który brzmi: „zebrała się starszyzna ludu, arcykapłani i uczeni w Piśmie” Końcowy fragment „arcykapłani i uczeni w Piśmie” w tekście greckim jest dołączony za pomocą τε καί. Ta klasa ludzi objęta jest terminem „starsi”. Dodatkowa fraza z τε καί znajduje się wówczas w apozycji do „starszych” i zachodzi w niej dalszy podział w klasyfikacji, dla wyjaśnienia kim są owi starsi. Przykład takiego zastosowania τε καί przez Pawła znajdujemy w Rz 1, 12. Paweł mówi o „wspólnej wierze”, a następnie dodaje „waszej τε καί mojej”. Istnieje wiele przykładów apozycyjnego stosowania τε καί w księgach NT²⁸. Apozycyjne zastosowanie τε καί zostało już rozpoznane w wersji E'-1 i przystaje doskonale do jednostki B'. Poemat mówi o Chrystusie, „który stał się dla nas mądrością od Boga”. Mądrość ta jest następnie zdefiniowana jako „sprawiedliwość, uświęcenie i odkupienie”. Po czwarte, kiedy ko-

²⁷ F. Blass, A. Debrunner, *A greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, z niemieckiego tłumaczył R. W. Funk (Chicago: The University of Chicago Press, 1961), s. 230 (§444). Blass wyjaśnia, że wyjątkiem od tej zasady jest przypadek, kiedy przyimek jest na początku wyliczenia i w tej sytuacji (τε καί) występuje przed pierwszym członem wyliczenia.

²⁸ Por. Mt 22, 11; Łk 15, 2; 22, 66; 23, 12; Dz 2, 9; 2, 10; 4, 27; 5, 14; 5, 24; 10, 39; 19, 19; 19, 17; Rz 1, 12, 1, 16; 2, 9; 2, 19; 2 Kor 12, 12; Fil 1, 7; Heb 2, 11; Ap 19, 18.

mentarz *f*) jest wzięty w nawias, jako wtórny, równowaga poetycka wspomnianych czterech wierszy zostaje przywrócona. Jest to szczególnie widoczne, kiedy zbada się końcowe frazy każdego z czterech wersów. Przybierają one postać:

B'	1	wobec Boga
	2	w Jezusie Chrystusie
	2'	od Boga
	1'	w Panu

Ponadto (po piąte) wersy 2 i 2' wykazują wewnętrzny chiasm:

2	przez Niego (Boga)	- w Chrystusie
2'	który stał się dla nas (Chrystus)	- od Boga

Po szóste, fraza ta, w obecnej pozycji w tekście, jest powiązana z resztą zdania bez żadnego połączenia z poprzedzającą częścią zdania²⁹. Wschodnie wersje NT od czasów Peszitty nie dodają żadnego spójnika dla stworzenia poczwórnego wyliczenia. W kodeksie G i wielu innych manuskryptach (przypuszczalnie obejmując wszystkie te cztery kluczowe słowa tworzące jedno wyliczenie) umieszczono dodatkowe (καί), aby wprowadzić komentarz *f*) do zdania. Po siódme, kiedy do tekstu zostają włączone dodatkowe słowa tłumaczenie oryginalnego wersu zostaje zniekształcone. Z chiasmicznej struktury wersów B'-2 i B'-2', przedstawionej powyżej, wynika jasno, że ἀπό Θεοῦ w B'-2' powinno być tłumaczone raczej normalnie „od Boga” niż „przez Boga”, które pojawia się w większości angielskich przekładów. I w końcu (po ósme), w całym poemacie nie ma żadnej aluzji do tych trzech tematów: sprawiedliwości, uświęcenia i odkupienia i pozostają one w teologicznej izolacji w stosunku do tego tekstu. Mając na uwadze te spostrzeżenia staje się jasne, że komentarz *f*) jest redakcyjny i nie jest częścią oryginalnej kompozycji³⁰.

²⁹ Odczytanie komentarza *f*) jako frazy apozycyjnej niweluje konieczność użycia łącznika.

³⁰ W tym przypadku dodatkowe wyliczenie apozycyjne stanowi głęboki teologiczny komentarz na temat natury Chrystusa, Mądrości od Boga. Autorstwa

Konkludując, jednostka B' stanowi odbicie jednostki B zarówno pod względem formy jak i treści.

Jednostki C i C'

Jednostki te również są skomponowane zgodnie ze schematem ABBA. W tym przypadku znajdujemy się pod wpływem tradycyjnego rozumienia tego ustępu, na które z kolei wpływały dodatkowe komentarze dołączone do jednostki C'. Pomimo to oryginalna forma jest nietknięta i przejrzysta. Jednostkę C można przetłumaczyć:

C 1	Gdzie jest mędrzec
2	Gdzie jest uczony w Piśmie
2'	Gdzie jest badacz tego świata ³¹
1'	Czyż Bóg nie uczynił głupstwem mądrości tego świata?

także tego wyjaśniającego komentarza nie można precyzyjnie ustalić. Jednak dla Pawła sprawiedliwość, uświęcenie i odkupienie są darami Boga w Chrystusie dla wierzących. Tak więc komentarz harmonizuje z cechami charakterystycznymi teologii Pawłowej. Ponadto, apozycyjne $\tau\epsilon\ \kappa\alpha\iota$ poza Dziejami Apostołskimi występuje najpowszechniej w niekwestionowanych listach Pawłowych. Tak więc najprawdopodobniej sam Paweł jest autorem tego komentarza. Założenie, że jest to przeredagowany wcześniej poemat Pawła zyskuje więc dodatkowe potwierdzenie.

³¹ W jednostce C zaszedł być może prymitywny błąd: fraza „tego świata” mogła zostać przypadkowo przesunięta z C-1 do C-2' jak to przedstawia schemat:

C	1	Gdzie jest mędrzec	()
	2	Gdzie jest uczony w Piśmie	
	2'	Gdzie jest badacz	(tego świata)

W jednostkach C i C' w ich obecnym kształcie trzy na cztery wystąpienia *mądrość/mędrzec* określone są przez jakieś odniesienie do „tego świata” (zob. C-1', C'-1, C'-1'). Jeśli fraza „tego świata” (obecnie w wersie C-2') powróci do wersu C-1, wszystkie cztery odniesienia do mądrości równoważą się. Zarazem trzy z czterech wymienionych odniesień w wewnętrznych dwuwierszach (uczony w Piśmie, badacz, możny, szlachetnie urodzony) *nie* posiadają dodatków przyimkowych. Taka dodatkowa fraza występuje *tylko* w wersie C-2'. Tak więc przeniesienie frazy „tego świata” do wersu C-1 przywróciłoby również tę drugorzędną równowagę pomiędzy tymi dwoma jednostkami. Wydaje się więc prawdopodobne, że fraza ta oryginalnie była umieszczona w wersie C-1. Możliwość

Założenie, że omawiany tekst jest tekstem poetyckim wzmacnia argumentację Schneidera na poparcie tezy Wilckensa, że Paweł używa dwóch dodatkowych terminów jako „rozwinęcia σοφός”³³. Powstaje jednak pytanie, dlaczego Paweł unikał słowa „filozof” i wybrał, lub prawdopodobnie nawet stworzył, to *hapax legomonon* (συζητητής). Powód jest najprawdopodobniej poetycki. Paweł chciał, aby wersy jednostek C i C’ odpowiadały sobie nawzajem i użył w tym przypadku zgodności fonetycznej, aby wzmocnić semantyczną. Tak więc wybrał rzadko używane συζητητής, które rymuje się z συγενείς. Przydaje to jednostce C gwałtownej ekspresji:

- 1 Gdzie jest mędrzec?
- 2 Gdzie uczoney w Piśmie (mędrzec w społeczności żydowskiej)?
- 2’ Gdzie badacz tego świata (mędrzec w społeczności greckiej)?
- 1’ Czyż nie uczynił Bóg głupstwem mądrości świata?

Wers 1’ doskonale równoważy się z wersem 1 i jednocześnie odpowiada na pytania z wersów 2 i 2’³⁴.

Jednostka C ma charakter negatywny i ma za zadanie przekonać, że Bóg uczynił głupstwem największe wysiłki intelektualne człowieka.

Przechodząc do jednostki C’ zauważamy, że również ona ma strukturę chiastyczną. Zewnętrzny dwuwiersz tej struktury ABBA, podobnie jak w C, zajmuje się *mądrością* w ogólności, a wewnętrzny wylicza szczegóły. Jednak w tym przypadku wewnętrzny dwuwiersz koncentruje się raczej na *mocy* niż na *mądrości*. Kiedy zestawimy się obydwie jednostki, widać zarówno podobieństwa jak i różnice:

³³ Słowo συζητητής oznacza dosłownie „badanie za pomocą (w celu)” i obejmuje znaczeniowo „debatować”, „rozprawiać” i „rozważać” (Tamże) Rdzeń bez przyimka (ζητέω) jest „technicznym terminem na oznaczenie dociekań filozoficznych”; H. Greeven, „ζητέω”; TDNT, T. II, s. 893.

³⁴ Wers kończący jednostkę C’ nie zamyka jej tak precyzyjnie. W taki sposób mógł powstać komentarz d), jak to później zauważymy; Zob. s. 31.

C	Bóg i poznanie mędrzec uczony w Piśmie badacz tego świata mądrość uczyniona głupstwem	C'	Bóg i moc mędrcy możni szlachetnie urodzeni mędrcy uczynieni głupcami
---	--	----	--

Niemal identyczny charakter zewnętrznych dwuwierszy jest oczywisty. Pozostaje pytanie, czy istnieją zamierzone relacje pomiędzy wewnętrznymi dwuwierszami? Być może tak. Przynajmniej od czasów Ben Syracha, aż do zburzenia, Jerozolimy uczeni w Piśmie byli we wspólnocie żydowskiej klasą posiadającą pewną władzę. A czy również „badacze” we wspólnocie greckiej nie pochodzili z arystokracji?³⁵ Jednocześnie istnieje pomiędzy tymi dwoma jednostkami pewne przesunięcie emfaticzne. Tematem jednostki C jest *Bóg i poznanie* podczas gdy w C' następuje przesunięcie tematu na *Bóg i moc*. Tak więc tematem całości poddanym refleksji w tych dwóch jednostkach jest: „Chrystus, mądrość i moc Boża”

W pozbawionej komentarzy redakcyjnych jednostce C', podobnie jak wcześniej w C, jasno widać, że to *krzyż* jest mądrością Bożą, która zawstydzia mądrych i możnych. Komentarze c), d) i e), odczytywane jako część argumentacji, mogą jedynie zaciemnić to przesłanie. Zajmiemy się teraz analizą oryginalnego przekazu zawartego w jednostce C', a następnie zostaną przebadane jej wtórne komentarze.

Kluczowym wersem jednostki C' jest wers końcowy (C'-1'), który brzmi: „Bóg wybrał właśnie to, co głupie (neutr.) w oczach świata, aby zawstydzić mędrców (masc.)”. Cały poemat, aż do tej pory, informuje czytelnika, że Bóg przewyciężył mądrość tego świata przy pomocy *krzyża*. Ten wers mówi nam, że Bóg wybrał „to, co głupie” (netur. pl.), a mianowicie *krzyż*, aby zawsty-

³⁵ Być może zachodzi tu zgodność fonetyczna, która wzmacnia relacje semantyczne pomiędzy tymi dwoma jednostkami - ποῦ w zamiarze miałyby fonetycznie współbrzmieć z πολλοί.

dzić „mędrców” (masc. pl.). Neutr. pl. (głupstwa) w sposób naturalny może być rozumiane jako odnoszące się do „sprawy krzyża”³⁶. To rozumienie zostało zaciemnione przez błąd polegający na niedostrzeżeniu, że komentarz c) jest marginalnym, prorockim ostrzeżeniem, wyrażonym w formie bezpośredniego apelu do czytelników w Koryncie. Komentarz c) został odczytany jako wprowadzenie do następującego po nim fragmentu. Komentarz ten brzmi: „Przeto przypatrzcie się, bracia, powołaniu waszemu!” Wers ten najlepiej jest rozpatrywać jako wtórny z kilku przyczyn. (1) Zarówno komentarz c) jaki i wers C'-1 rozpoczynają się partykułą przyczynową. Dosłownie:

- c) *dlatego* przyjrzyjcie się, bracia, powołaniu waszemu
C'-1 *ponieważ* niewielu tam mędrców według oceny ludzkiej.

³⁶ Tradycyjne rozumienie tego wersu przyjmuje, to neutrum pluralis (głupstwa) jako odnoszące się do ludzi w masc. plur. Tak więc Blass pisze: „Neutrum jest używane czasami w odniesieniu do osób, jeśli nie jest to indywidualna, ale ogólna jakość, której znaczenie ma zostać przesunięte” Blass-Debrunner, s. 174 (§138, 1). Jednak Blass nie daje *żadnego* przykładu na poparcie z Nowego Testamentu, *żadnego pluralis* odnoszącego się do osób oprócz tego wersetu. Jedynym możliwym wyjątkiem jest πάντα w Ga 3, 22. Również Robertson omawia użycie neutrum singularis w odniesieniu do osób. Znamienne jest, że również on podaje *jedynie* ten ustęp, jako ilustrację neutrum pluralis odnoszącego się do osób. Por. A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Reserche* (Nashville: Broadman Press, c. 1934), s. 411.

Jeśli więc τὰ μωρά odnosi się do krzyża, dlaczego występuje w liczbie mnogiej. Możliwe jest, że jest to pluralis, które oznacza „tajemnicze moce” Por. Blass, s. 77 (§141). Bardziej prawdopodobne jest jednak, że mamy tu do czynienia z przypadkiem tzw. *poetyckiego pluralis*. Blass pisze: „Pluralis wyrażen abstrakcyjnych jest używany często w poezji i podniosłej prozie w sposób nam obcy na oznaczenie konkretnych zjawisk”. Blass, s. 78 (§142). Omawiany ustęp jest zdecydowanie tekstem poetyckim. Odczytanie τὰ μωρά jako pluralis poetyckie mogłoby wzmocnić sugestię, że zamiarem Pawła było przywołanie *wydarzenia krzyża*, które świat nazywa głupstwem. Blass sugeruje, że forma pluralis w tym wersecie jest zastosowana dla uniknięcia odniesienia głupstwa z wersu (C'-1) do głupstwa u Boga (singularis) w wersie D'-1. Wewnętrzne relacje pomiędzy jednostkami D' i C' wymagają jednak takiego odniesienia.

Aby rozwiązać problem tego zdublowania partykuł, najnowsze tłumaczenia angielskie uważają za konieczne ominięcie 0tu z wersu C'-1. Ponadto, (2) komentarz ten wyraźnie zakłóca strukturę całości poematu, który zarówno na początku jak i na końcu posiada trzy czterowersowe jednostki. (3) Komentarz c) powoduje również rozbitcie schematu relacji pomiędzy jednostkami D' i C'. Schemat ten, oparty na połączeniach spójnikowych używany jest również do połączenia jednostek C i D, i należy go teraz przebadac.

W przypadku jednostek C i D, pierwszy wers jednostki D powtarza temat zewnętrznego dwuwiersza jednostki C, a drugi wers jednostki D podejmuje to, co było wspomniane w wewnętrznym dwuwierszu jednostki C. Przedstawia to poniższy diagram:³⁷

C		D	
1	Mędrzec	1	mądrość Boża
	2 uczoney		
	2' badacz	2	świat jej nie poznał
1'	mądrość		

Jednostki C' i D' posiadają identyczny schemat.³⁸

C'		D'	
1	mędrzec	1	Bóg jest mądrzejszy
	2 możni		
	2' szlachetnie urodzeni	2	Bóg jest mocniejszy
1'	mędracy		

Ten szczególnie precyzyjny, powtórzony dwukrotnie, schemat bardzo jasno wskazuje, że C' stanowi kontynuację tego, co zostało zapoczątkowane w D'. Tak więc w oryginalnym poemacie po jed-

³⁷ Relacje te można zidentyfikować również przez obserwacje numeracji. Wersy oznaczone numerem „1” podejmują temat „mądrości”. Natomiast wersy oznaczone cyfrą „2” mówią o „poznaniu”

³⁸ W jednostkach D i D' poemat przechodzi od zewnętrznej sekcji 24 wersów w 6 jednostkach do wewnętrznej sekcji 14 wersów w 7 jednostkach. Jest to być może przyczyną tak silnego powiązania przez Pawła jednostek C i C' z D i D'

nostce D' dyskusja nie przechodziła do tematu powołania chrześcijan [komentarz c)], ale ponownie podejmowała tematy mądrości i mocy.

I wreszcie (4), temat powołania chrześcijańskiego jest rozpatrywany w jednostce E' i odzwierciedlony w jednostce E. Powrót w komentarzu c) do tematu *powołania* wskazuje na jego wtórność.

Pamiętając o wspomnianych czterech racjach, przyjrzyjmy się teraz dwom miejscom, w których dochodzi do niespójności, jeśli komentarz c) rozpatrzeć jako część oryginalnej argumentacji.

Pierwsza sprawa to czas użyty w wersie C'-1. Powołanie Boże, które otrzymali Koryntianie było wcześniejsze od pisma Pawłowego. Może być to przyczyną, dla której wiele współczesnych tłumaczeń używa w wersie D'-1 czasu przeszłego. Typowym tego przykładem jest *The Revised Standard Version* która podaje: „Niewielu z was *było* mądrymi zgodnie ze światowymi wzorami...” Jednak w wersie C'-1 nie ma żadnego czasownika, a czasownik w wersie D-1 jest użyty w czasie teraźniejszym. Tak więc oryginalnym czasem wersu był czas teraźniejszy i powinien być tłumaczony „niewielu *jest* mądrych” Sprawa czasu jest jednak drugorzędna, natomiast drugi punkt, w którym dochodzi do pomieszania ma większe znaczenie.

(2) Komentarz c), kiedy jest rozpatrywany jako część argumentacji, czyni Koryntian, a nie *krzyż*, instrumentem Boga dla zawstydzenia mądrych. Ta nowa emfaza *specyficznje daje czytelnikom z Koryntu bardzo dobrą okazję do chlubienia się*. Skoro czytelnik z Koryntu jest osobiście przedstawicielem Boga (choć słabym i nieszlachetnie urodzonym) dla zawstydzenia mocnych i posiadających władzę, to, jako narzędzie Boże, może on się spokojnie chlubić swoim wywyższonym statusem. Ta nowa emfaza, spowodowana przez odczytywanie komentarza c) jako części argumentacji, stoi w bezpośredniej sprzeczności do następnej jednostki (B'), która mówi, że Bóg sprawił to wszystko, aby „żadne stworzenie nie mogło się chlubić”

Nie trzeba jednak lekceważyć motywacji czy inteligencji autora tego komentarza. Jeżeli odczytamy komentarz c) jako marginalny, zostaje przywrócona wewnętrzna zgodność teologiczna poematu i możliwe jest odkrycie intencji tego komentarza. Komentarz pojawia się między dwoma jednostkami, które są całkowicie negatywne. Został on umieszczony jako prorockie ostrzeżenie dla czytelnika, aby zaczynając się chlubić nie zapomniał o swoim powołaniu, gdyż w końcowym rezultacie zostanie zawstydzony przez krzyż tak jak zawstydzony jest świat³⁹. Wers ten powinien być odczytywany jako marginalny zwrot wykrzyknikowy do czytelnika, a nie jako część argumentacji⁴⁰. Cały poemat mówi nam, że to *krzyż*, a nie Koryntianie, zawstydzą mądrych. Tak więc z powodów gramatycznych, poetyckich i teologicznych komentarz c) musi być wzięty w nawiasy jako marginalny. Teraz należy zbadać komentarze d) i e).

Niemożliwe jest ostateczne ustalenie autorstwa komentarzy d) i e). Możemy jednak ustalić, że komentarze te są wtórne w stosunku do oryginalnego poematu i najprawdopodobniej skomponowane przez różnych ludzi. Każdy z komentarzy wymaga uważnego zbadania.

Aby zrozumieć komentarz d) konieczne jest prześledzenie jego roli w rozwoju idei od jednostki D' do C'. Jak wskazano powyżej rozwój przebiega następująco:

D'	1	głupstwo u Boga przewyższa swą mądrością ludzi
	2	to, co <i>słabe</i> u Boga, <i>przewyższa swą mocą</i> ludzi
C'	1	mędracy
	2	możni
	2'	szlachetnie urodzeni

³⁹ Umieszczenie komentarza c) pomiędzy jednostkami D' i C' posiada również odniesienie do podwójnej inwersji, którą wykazuje poemat, a która będzie omawiana w dalszym ciągu, zob. s. 39–41.

⁴⁰ Druga część skonstruowanej poetycko mowy św. Piotra w czasie Pięćdziesiątnicy posiada dwa podobne zwroty wykrzyknikowe adresowane do odbiorców, które nie są częścią argumentacji teologicznej, por. Bailey, s. 88–90.

- 1' to, co głupie, wybrane przez Boga, aby zawstydzić mędrców
d) to, co słabe, wybrane przez Boga, aby zawstydzić to, co mocne

W pierwszej części poematu zauważyliśmy, że dwa tematy z jednostki C pojawiają się ponownie w D. Tutaj również dwa tematy pojawiają się w D'. Są to: (1) głupstwo u Boga (krzyż) przewyższa mądrością ludzi, i (2) to, co słabe u Boga (krzyż) przewyższa mocą ludzi. Pierwszy z nich można z łatwością dostrzec w jednostce C' (por. wersy 1 i 1'). Drugi implikują relacje semantyczne pomiędzy jednostkami C i C'. Czytelnik wykształcony w poetyce rozpozna, że *możni i szlachetnie urodzeni* z jednostki C' są w rzeczywistości *uczonymi w Piśmie i badaczami tego świata* z jednostki C. Tak więc o tych możliwych i szlachetnych mówi się w wersie C'-1', kiedy Paweł podsumowuje jednostkę C' w słowach: "Bóg wybrał właśnie to, co głupie w oczach świata, aby zawstydzić mędrców" Natomiast czytelnik, który nie ma rozeznania w poezji przyjmie, że drugi temat jednostki D' (Bóg jest mocniejszy niż człowiek) nie jest obecny w jednostce C', a wzmianka o możliwych i szlachetnie urodzonych pozostaje zawieszona w powietrzu. Autor komentarza d) podejmuje te idee w drugim wersie jednostki D' (*słabość i moc*). Nie powtarza wzmianki o „możliwych” z wersu C'-2, nie odpowiada na pytanie z tego wersu. Gdyby to czynił, użyłby ἀδυνατοί, aby odpowiedzieć na δυνατοί w wersie C'-2. Tak więc autor komentarza d) zdawał sobie jasno sprawę z poetyckiej struktury tej jednostki. Ponadto, wers C'-1 jest sam w sobie wersem poetyckim, w którym zachodzi paralelizm odwrotny:

To, co głupiego w oczach świata
On wybrał
Bóg zrobił to
aby zawstydzić
mądrych

Bóg stanowi klimaks w centrum. Jak to się często zdarza w paralelizmach odwrotnych, zaraz po centrum następuje punkt zwrotny. Druga część struktury odwrotnej nie jest zbędna, ale

wprowadza pewien nowy element krytyczny. Cecha ta jest widoczna w tym wersecie – z ἴνα jako krytycznym punktem zwrotnym. „Zawstydzienie mądrych” pojawia się na końcu wersu i staje się spójnikiem pomiędzy tą jednostką i jednostką B', która rozpoczyna się od słów „żadne stworzenie nie mogło się chlubić”. Mądrość i głupstwo są sparowane na zewnątrz, a dwa czasowniki stoją do siebie w opozycji jako dwa działania Boga. Komentarz d) posiada taki sam paralelizm odwrotny i również kończy się odniesieniem do słowa kluczowego *zawstydzić*, które zachowuje powiązanie z jednostką B'. Użyte są *neutra pluralis* tak, że czytelnik łatwo może odnaleźć odniesienie komentarza do wersu D'-2 i do krzyża. Tak więc można powiedzieć, że komentarz ten jest w pewnym stopniu zbyteczny, ale konieczny dla czytelnika nie znajdującego się na poezji. Autor komentarza zdaje sobie jasno sprawę z tego co robi w odniesieniu do poematu i nowego czytelnika. Wydaje się najbardziej prawdopodobne, że autorem tego komentarza jest sam św. Paweł i że komentarz został dodany, aby pomóc Koryntianom zrozumieć poemat napisany wcześniej dla czytelników innego kręgu kulturowego.

Komentarz e) natomiast przenosi nas w świat, który wyraźnie różni się zarówno literacko jak i teologicznie od reszty poematu. Jego autor *nie* rozumiał całości poematu. Dostrzegał jedynie pięć myśli, które według niego potrzebowały uzupełnienia szóstą. Odczytał tekst z dodanym komentarzem d) następująco:

Mądrzy
 Moźni
 Szlachetnie urodzeni (εὐγενείς)
 Mądrzy zawstydzeni
 To, co mocne zawstydzone
 -----?

Dodał więc komentarz e): „To, co nie jest szlachetnie urodzone (ἀγενῆ)...” Redaktor ten przeoczył fakt, że komentarz d) (mocni) *nie* odpowiada na „moźni” i próbował uzupełnić to, co, jak przyjęła, było potrójnym odniesieniem, tyle że niedokończonym. Nowy

komentarz [e]) utracił odniesienie do *zawstydzenia* na końcu i w ten sposób zniszczona została ciągłość z następną jednostką. Utracona została również integralność struktury wewnętrznej. Po dodaniu frazy „i wzgardzone” komentarz staje się rozwlekły. Ale przede wszystkim jest on pod względem filozoficznym zawieszony w próżni, zawierając niewyraźnie odniesienia do „tego, co jest” i „tego, co nie jest” W rzeczywistości komentarz ten brzmi jak wysoce spekulatywna mądrość, która jest przecież atakowana w całym poemacie.

Występowanie wtórnych komentarzy w listach Pawłowych jest bardzo naturalne. Raz po raz w Ewangeliach synoptycznych krytyka wyodrębnia dodatki redakcyjne dokonywane przez głosicieli przepowiadających w okresie wczesnego chrześcijaństwa. Tenże sam Kościół posiadał również listy Pawła jako część swojej tradycji. Czyż nie jest więc uzasadnione przyjęcie, że *wszystkie* materiały zachowane przez tradycję Kościoła, zarówno spisane jak i ustne, były traktowane w podobny sposób? Czy nie narzuca się przypuszczenie, że komentarz e) stanowi notatkę z przepowiadania wczesnochrześcijańskiego, która została dodana do tekstu. Odnosi się wrażenie, że komentarz ten posiada swoją własną historię na przestrzeni pierwszego i drugiego wieku, i najprawdopodobniej jest kombinacją kilku komentarzy autorstwa kilku nie znanych nam obecnie greckich głosicieli. Kiedy zanikła świadomość poetyckiej natury tego tekstu, komentarz c) wraz z d) i e) spowodowały przesunięcie tematu od *krzyża* do *Koryntian* jako głupstwa u Boga, pomocnego dla *zawstydzenia* mądrych.

Podsumowując, jednostka C' posiada cztery chiastycznie ułożone wersy, skoncentrowane wokół tematu *krzyża*, jako mądrości (i mocy) Bożej, który *zawstydział* mądrych i możnych. Jednostka C' posiada szczególnie mocne odniesienie do C w pierwszej części struktury i do D' bezpośrednio ją poprzedzającej. *Zawstydzenie mądrych* kończy jednostkę C' i prowadzi do pierwszego wersu jednostki B' z jego odniesieniem do *nie chlubienia się*. Przed tą jednostką znajduje się upomnienie prorockie w formie nakazu [ko-

mentarz c)]. Jeden z aspektów poetyckich wzmocniony jest dodatkowym wersem [komentarz d)]. Na końcu dołączony został jakiś oderwany komentarz filozoficzny [komentarz e)].

Przed przejściem do centralnej części poematu z jego czterestoma wersami w siedmiu jednostkach, trzeba zwrócić uwagę na to, jak Paweł łączy zewnętrzne jednostki. Zbadaliśmy już łączniki pomiędzy jednostkami C i D. Również A, B i C i ich odpowiedniki C', B' i A' są połączone. Technika łączenia polega na podjęciu tematu wspomnianego w ostatnim wersie jednej jednostki i powtórzenie go w pierwszym wersie następnej. Poza jednym przypadkiem Paweł posługuje się taką techniką za każdym razem. Można to przedstawić za pomocą diagramu:

A	Początek	- zostałem posłany
	Koniec	- <i>krzyż Chrystusa</i>
B	Początek	- <i>słowo krzyża</i>
	Koniec	- <i>mądrzy</i>
C	Początek	- <i>mądry</i>
	Koniec	- <i>mądrość świata</i>
C'	Początek	- <i>mądrzy w oczach tego świata</i>
	Koniec	- <i>mądrzy zawstydzeni</i>
B'	Początek	- <i>żadne stworzenie nie może się chlubić</i>
	Koniec	- <i>chlubić się w Panu</i>
A'	Początek	- <i>przyszedłem (????)</i>
	Koniec	- <i>Chrystus ukrzyżowany</i>

Jednostka A kończy się tematem *krzyża*, a następnie jednostka B rozpoczyna się podobnym odniesieniem. Jednostka B kończy się mową o *mądrych* i od nich rozpoczyna się jednostka C. C kończy się *mądrością świata*, która łączy się z *mądrymi w oczach tego świata* w jednostce C'. Jednostka C' kończy się odniesieniem do *zawstydzonych*, a jednostka B' rozpoczyna się komentarzem mówiącym o tym, że *żadne stworzenie nie może się chlubić*. Jedynie odniesienie między B' i A' nie jest połączone w podobny sposób. Brak ten jest dość niefortunny. Prawdopodobnie z powodu tego defektu w *Kodeksie Watykańskim* występuje w tym miejscu podział paragrafu, a w Biblii Angielskiej zmiana rozdziału. Być może Paweł pró-

bował skompensować brak powiązań semantycznych łączących te dwie strofy przez zastąpienie ich połączeniem fonetycznym. Słowo *καγω* jest stosunkowo rzadko używane przez Pawła, a ostatni wers jednostki B' brzmi: „ἐν κριῶ καυχᾶσω”, co powoduje powstanie pewnej relacji fonetycznej z *καγω*, występującego na początku jednostki A'⁴¹.

Centralna część poematu jest skomponowana przy użyciu siedmiu dwuwersowych jednostek.

Jednostki D-G

Jednostki D i D' przedstawiają się następująco:

- D Skoro bowiem w mądrości Bożej
świat nie poznał Boga przez mądrość
- D' To bowiem, co jest głupstwem u Boga, przewyższa mądrością ludzi,
a co jest słabe u Boga, przewyższa mocą ludzi

Te dwie jednostki łączy główny temat *światowej i Bożej mądrości*. Każda z nich dotyczy pewnego aspektu tego tematu i stanowią one jakby dwie strony jednej monety. Jedna mówi: „człowiek nie może poznać Boga”, a druga „to, co najniższe u Boga przewyższa to, co najwyższe u ludzi”⁴².

Zauważyliśmy już znaczącą relację pomiędzy jednostkami C i D, podobnie jak między C' i D'. Istnieje również taki jednoczący te-

⁴¹ W dalszej dyskusji (zob. s. 40–42) zobaczymy, że wers A'-1 został przerezegowany. Możliwe, że w pierwotnej wersji poematu istniały relacje pomiędzy końcówką jednostki B' i początkiem A', wtedy mogłaby zaistnieć fraza mniej więcej o brzmieniu „I Pan posłał mnie”, która scalałaby ten wers jeszcze silniej i powodowała jego zrównoważenie na samym początku poematu, jak również wiązałaby A' z poprzedzającą ją jednostką w sposób podobny do powiązań innych czterowersowych jednostek. Jednakże takie twierdzenie wymaga dowodów tekstualnych.

⁴² Możliwe jest zestawienie tych dwóch jednostek wg schematu paralelizmu krokowego. Spowodowałoby to powstanie paraleli pomiędzy „mądrością Bożą” i „głupstwem u Boga” w pierwszych wersach i między „mądrością świata” i „mocą świata” w drugich wersach. Ten drugi paralelizm jest jednak słaby i identyfikacja dwóch jednostek poprzez wspólny temat wydaje się właściwsza.

mat, który wiąże jednostki D i E z E' i D'. Można to przedstawić następująco:

D	<i>mądrość Boża (i świata)</i>
E	<i>głupstwo Bożego kerygmatu (i zbawieni)</i>
E'	<i>mądrość Boża (i zbawieni)</i>
D'	<i>głupstwo Boże (i świata)</i>

Tak więc o krzyżu mówi się jako o głupstwie i mądrości, zarówno dla świata jak i dla zbawionych, używając bardzo precyzyjnego schematu mądrość-głupstwo-mądrość-głupstwo⁴³.

W jednostkach E i E' następuje powrót do sformułowań pozytywnych⁴⁴. Jednostki te przedstawiają się następująco:

E	1	Spodobało się Bogu przez głupstwo głoszenia słowa
	2	zbawić wierzących
E'	2	dla tych zaś, którzy są powołani <i>b</i>) (tak spośród Żydów, jak i spośród Greków)
	1	Chrytusem, mocą Bożą i mądrością Bożą.

W tym podwójnym dwuwierszu istnieje chiasm pomiędzy jego czterema wersami. *Ci, którzy uwierzyli (E-2) są tymi, którzy są powołani (E'-2)*⁴⁵, a *kerygmat (głoszone słowo) (E-1) jest Chrytusem, mocą Bożą i mądrością Bożą (E'-1)*. Tak jak jednostka C', jednostka E' posiada komentarz wyjaśniający, prawdopodobnie tego samego autorstwa. Ponownie mamy do czynienia z apozycyjną frazą *καί*. Poemat wspomina o tych „którzy są powołani”; następnie w apozycji do niej pojawia się komentarz wyjaśniający „tak spośród Żydów, jak i spośród Greków”. Komentarz ten zabezpieczał Pawła przed oskarżeniami o ekskluzywizm – „powołani” nie są wyłącznie członkami jednej partii.

⁴³ Również te jednostki połączone są ze sobą za pomocą analizowanej poniżej podwójnej inwersji, zob. s. 38.

⁴⁴ Temat „tych, którzy dostępują zbawienia” ostatni raz był wspomniany w jednostce B, jednostki C i D są negatywne.

⁴⁵ Znaczące jest, że liczba sylab w obydwu wersach jest zbliżona. Wers E-2 posiada w języku greckim siedem sylab, a E'-2 sześć.

Jednostki F, G i F' tworzą klimaks poematu. Tłumaczenie z przedstawieniem liczby sylab w tekście greckim wygląda następująco:

F	1	Gdy Żydzi żądają znaków	13
	2	a Grecy szukają mądrości	10
G	1	my głosimy	7
	2	Chrystusa ukrzyżowanego	7
F'	1	który jest zgorszeniem dla Żydów	7
	2	i głupstwem dla pogan	7

Relacje pomiędzy F i F' powracają do paralelizmu krokowego. Te same jednostki przedstawiają tematy moc-mądrość, ponieważ znaki potrzebują mocy, a Grecy szukają swojej własnej mądrości. Jednostka siódma (G), znajduje się w samym centrum. Cztery z sześciu wersów składających się na centralną część poematu posiadają dokładnie siedem sylab. Trzeci dwuwiersz (jednostka F) posiada wyraźny rym końcowy, który kompensuje pod względem artystycznym brak precyzyjnej równowagi sylabicznej. Ten rym końcowy przedstawia się następująco⁴⁶:

F	1	... σημεῖα αἰτοῦσιν
	2	... σοφίαν ζητοῦσιν

Redukcja centralnych wersów do dokładnie siedmiu sylab jest celowa. Wskazuje na to fakt, że w jednostkach A i A' Paweł mówi: „ja przyszedłem do was głosząc”, a w tym miejscu, w centrum, przechodzi do „my głosimy”. Gdyby w centrum zachował pierwszą osobę liczby pojedynczej wers G-1 miałby tylko sześć sylab⁴⁷. Ponadto, w każdym z trzech odniesień do „głoszenia” Pa-

⁴⁶ Dzięki retlansacji z języka greckiego na aramejski, Black zidentyfikował w wielu miejscach w Ewangeliach synoptycznych struktury rytmiczne i rymy. Obydwie te cechy występują również w tekście greckim. por. Black, s. 143n.

⁴⁷ Przez przesunięcie do *pluralis* Paweł osiągnął również fonetyczną odpowiedniość pomiędzy tymi dwoma wersami, które dzięki temu zabiegowi kończą się na *ομεν* i *ομενον*. Tak więc staje się jeszcze bardziej ewidentne, że przesunięcie do *pluralis* było podyktowane względami poetyckimi.

węł używa innego słowa. W A-2 jest to εὐαγγελίζεσθαι, w A'-3 καταγγέλλων, a w G-1 κηρύσσομεν. Gdyby Paweł użył w centrum pierwszego z tych słów, wers G-1 miałby dziewięć sylab, gdyby użył drugiego, miałby osiem. Tylko przy użyciu trzeciego z nich wers mógł zostać wyważony – siedmiosylabowy. Taki sam proces selekcji jest widoczny w drugim wersie (G-2). W poemacie Paweł wspomniał „krzyż Chrystusa” (sześć sylab) i „mądrość krzyża”⁴⁸ (siedem sylab). Pierwsza fraza została odrzucona prawdopodobnie ze względu na to, że miała niewłaściwą ilość sylab, druga ponieważ nie tworzyła rymu. Przy zastosowaniu ἑσταυρωμένον powstaje rym pomiędzy μενον i μεν (G-1), ale również, jeszcze bardziej znaczący, rym pomiędzy ἑσταυρωμένον i μωρίαν w F'-2.

Tak więc czterokrotne powtórzenie siódemki w części centralnej wydaje się zabiegiem celowym. Metrum sylabiczne było znane na Bliskim Wschodzie. W czwartym wieku szeroko używał i uwiecznił go w literaturze syryjskiej Efrem Syryjczyk⁴⁹. W czasach św. Efrema siedmiosylabowy wers poetycki był w pełnym rozkwicie. Pojawienie się na piśmie dobrze rozwiniętej formy poetyckiej oznacza zazwyczaj, że zanim została użyta w pismach ja-

⁴⁸ Dosłownie „słowo o krzyżu” przyp. tłum.

⁴⁹ Ojcowie syryjscy na Środkowym Wschodzie odczytywali siedmiosylabowy wers akcentując 1, 3, 5 i 7 sylabę. Kiedy cztery wersy jednostek G i F' zostaną odczytane z takim akcentowaniem, wtedy siedem sylab tworzy kombinację z końcowym rymem i ujawnia uderzające poetyckie piękno tych wersów. Taki efekt zostaje osiągnięty przez używanie jedynie spółgłosek płynnych w końcówkach każdego słowa. Są to: -μεν, -ρωμενον, -λον, μωρίαν. Uwzględnienie wewnętrznego rymu mogło dopomóc w określeniu przesunięcia od Ἑλληνας (F-2) ku ἔθνεσιν (F'-2). Dzięki temu drugiemu słowu w wersie istnieje podwójny wewnętrzny rym, jeden z „e” i drugi z końcowym „n”. Są to: ἔθνεσιν δὲ μωρίαν.

Oba rymy zostałyby utracone, jeśli Paweł powtórzyłby w tym wersie słowo *Grecy* zamiast zamienić je na *poganie*. Schemat akcentowania wspomniany powyżej wzmacnia ten wewnętrzny rym. Ponadto dla poezji hebrajskiej może być znacząca liczba sylab. Por. D. N. Freedman, *Prolegomenon* [w:] *The Forms of Hebrew Poetry* (New York, 1972), XXXV.

kiegoś sławnego poety istniała ona już wcześniej przez długi okres czasu. Bez tego założenia trudno sobie wyobrazić, kto mógłby zrozumieć taką poezję. W tym samym okresie rozwijała się przedislamska poezja arabska i jej rozwój oparty był na takim samym założeniu. Do naszych czasów przetrwało niewiele przykładów literatury syryjskiej sprzed czasów św. Efrema, a syryjska literatura przedchrześcijańska została zniszczona przez gorliwych chrześcijan. Tak więc przed św. Efremem ślady stosowanej przez niego formy poetyckiej zanikają. Czy rzeczywiście? Jeśli przyjmiemy, że Paweł wzrastał w Jerozolimie u stóp Gamaliela, i jeśli jest on wysokiej klasy poetą, czego dowodzi omawiane arcydzieło literatury, i jeśli zauważymy, że ma on bliskie powiązania z grecko-syryjskojęzyczną Antiochią, to jest możliwe, że w centrum jego poematu mamy do czynienia z prototypem sławnego siedmio-sylabicznego metrum poetyckiego św. Efrema.

Jest to tym szczególniejszy przypadek wykorzystania metrum sylabicznego na terenie języka greckiego, że poemat prawdopodobnie został przetłumaczony z języka arabskiego/syryjskiego. Trochę dziwi, że Paweł nie zastosował szerzej tego precyzyjnego środka, rozciągając go na cały poemat. Dość jednak, że użył go w centrum, aby artystycznie wzmocnić teologiczny klimaks poematu.

Podsumowując, centrum składające się z siedmiu dwuwierszy zawiera następujące tematy:

Światowa i Boża mądrość

Kerygmat - i ci, którzy uwierzyli

Żydzi i Grecy (ci, którzy nie uwierzyli)

Krzyż

Żydzi i Grecy (ci, którzy nie uwierzyli)

Chrystus, mądrość Boża - i ci którzy są powołani

Światowa i Boża mądrość

Po pobieżnym przebadaniu pojedynczych jednostek, należy powrócić do analizy cech, które stanowią o jedności całego poematu. Najistotniejszą z nich jest zjawisko *podwójnej inwersji*. Siedem tematów powtarza się formując klimaks wokół krzyża, który

pojawia się na zewnątrz i w centrum. Ale jednocześnie obie połowy poematu same w sobie, również zawierają inwersję. Ta podwójna inwersja przedstawiona jest w tabeli⁵⁰.

I Krzyż	II Akceptacja i odrzucenie porównane w świetle Orędzia	III Odrzucenie
A Ja głoszę krzyż Chrystusa		
B	<i>słowo krzyża</i> ci, którzy idą na zatracenie ale (δέ)	
	my, którzy dostępujemy zbawienia	
	C	uczeni w Piśmie i badacze tego świata uczynieni głupstwem świat nie zna
	D	
E, F	<i>Głupstwo głoszenia</i> Ci, którzy uwierzyli kiedy (ἐπειδή)	
	Żydzi i Grecy, którzy odrzucili	
G my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego		
	Żydzi i poganie, którzy odrzucili ale (δέ)	
F', E'	ci, którzy są powołani <i>Chrystus, mądrość i moc Boża</i>	
	D'	ludzie są słabi i głupi
	C'	mądrzy i możni zawstydzeni
B'	chlubiący się przed Bogiem ale (δέ)	
	wy jesteście w Jezusie Chrystusie <i>Chrystusie, który stał się dla nas mądrością od Boga</i>	
A'	ja głoszę Chrystusa ukrzyżowanego	

⁵⁰ W Dz 2, 23-36 i Ef 1, 3-14 również zastosowana jest podwójna inwersja, por. Bailey, s. 83-92.

Trzykrotne powtórzenie się tematu krzyża (I) zostało już wskazane (s. 12). Zwróciliśmy też uwagę, że tematy jednostek C i D, tak samo jak D' i C' (III), pozostają w bardzo ścisłej wzajemnej relacji (s. 27). Ta relacja jest wzmocniona przez podwójną inwersję (por. tabela). Można teraz łatwo zidentyfikować tematy drugiej kolumny. *Orędzie* jest przytoczone czterokrotnie. W pierwszej połowie poematu jest ono wspomniane przed porównaniem między akceptacją i odrzuceniem krzyża, w drugiej – po tym porównaniu. Akceptacja i odrzucenie są przeciwstawione sobie cztery razy, z partykułą, która w każdym przypadku oddziela od siebie dwa człony porównania. Tak więc na ten sam tekst została nałożona z doskonałą precyzją podwójna struktura poetycka.

Podwójna inwersja rzuca także światło na zagadnienie redakcji tekstu. Zasada podwójnej inwersji zawsze powoduje powstanie w poemacie dwóch klimaksów. Pierwszy stanowi centrum całego poematu i jest powtórzony na zewnątrz (w tym przypadku, temat *krzyża*), a drugi pojawia się w centrum każdej z dwóch części poematu (w tym przypadku – temat *odrzucenia*). Specyficzna relacja między dwoma klimaksami istnieje w dwóch innych poematach, w których odnalazłem tę strukturę⁵¹. Ef 1, 3–14 jest szczególnie interesujący, ponieważ obydwie klimaksy są scalone przez powtórzenie słowa *odkupienie*. Główny klimaks całego poematu stanowi *odkupienie ludzkości*. Powtórzenie słowa *odkupienie* łączy wyraźnie w tym poemacie oba klimaksy. W omawianym ustępie listu do Koryntian widoczny jest natomiast wysiłek redaktora, by wzmocnić relacje pomiędzy dwoma klimaksami przy użyciu tej samej metody, mianowicie przez powtórzenie słowa kluczowego w każdym klimaksie.

Pierwotne brzmienie poematu nie posiadało takiego skojarzenia słów. Ale komentarz *d*) posiada specjalne odniesienie do „braci” w samym centrum pobocznego klimaksu pomiędzy jednostkami C i D. Następnie to samo odniesienie do „braci” pojawia się na

⁵¹ Tamże.

końcu poematu w jednostce A', która semantycznie stanowi część głównego klimaksu. Widać to na diagramie przedstawiającym drugą część poematu.

My głosimy
krzyż

- akceptacja i odrzucenie
- orędzie

odrzucenie

„przypatrzcie się, bracia,
waszemu powołaniu

odrzucenie

- akceptacja i odrzucenie
- orędzie

„i ja przyszedłem bracia”
krzyż

Powstaje pytanie, czy ta druga fraza - „przyszedłem bracia” - jest dodatkiem do oryginalnego poematu? Prawdopodobnie tak. Obecnie wers ten brzmi:

καὶ γὰρ ἔλθων πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον

Podwójne użycie czasownika „przyjść” jest zbyt częste i wskazuje na brak precyzji, niespotykany gdzie indziej w całym poemacie⁵². Meyer, podobnie jak my, woli umieszczać te dwa czasowniki w pierwszej frazie i zauważa, że inni nazywają to „tautologią, której nie można tolerować”. Meyer zauważa również, że w tej tak zwanej tautologii pozostaje bez znaczenia, gdzie umieści się drugi czasownik⁵³. Ponadto, konstrukcja *participium aoristi* +

⁵² W oryginalnym poemacie, pomijając komentarze, nie ma rozwlekłości.

⁵³ H. A. W. Meyer, *Critical and Exegetical Handbook to the Epistles to the Corinthians*, New York, 1884, s. 43. W dalszej części swej pracy Meyer argumentuje przeciwko jakiegokolwiek tautologii w tym ustępie przez odwołanie się do Dz 7, 34, w którym dwukrotnie występuje wyraz *przyjść* przy zastosowaniu identycznych czasów jak w wersie A'-1. Jednak tekstu Dziejów nie można uważać za dowód, ponieważ pojawiające się tam identyczne czasowniki występują bezpośrednio po sobie, są częścią cytatu starotestamentalnego i są zgodne ze starotestamentalnym sposobem mówienia. Peszitta tłumaczy obydwa wystąpienia czasownika w tej samej formie jako

indicativus aororisti + *participium praesens* jest zarówno rzadka, jak i osobiwa. I w końcu, korespondujący wers w jednostce A nie posiada żadnego bezpośredniego odniesienia do słuchaczy. Można przypuszczać, że pierwotnie wers ten brzmiał „przyszedłem do was” Tak więc fraza w postaci „przyszedłem bracia” jest najbardziej zrozumiała jako dodatek do wersu A'-1, dołączony prawdopodobnie dla wzmocnienia relacji pomiędzy głównym klimaksem siedmiu jednostek i pobocznym klimaksem podwójnej inwersji. Następny wers (A'-2) posiada drugą zbędną frazę, która, jak się zdaje, jest umieszczona w tekście z podobnych powodów. W tym przypadku konieczne jest przyjrzenie się wersowi A'-2 razem z paralelnym do niego wersem w pierwszej jednostce:

A-3	Nie w mądrych słowach
A'-2	nie w wymownych słowach (i mądrości)

Fraza „lub mądrości” może stanowić część pierwotnej kompozycji, ale może również być wtórna. Nie potrzebowałby dodatku „lub mądrości” w wersie A'-2 ten, kogo wyczulony słuch wyczułby paralelę pomiędzy jednostkami A i A'. „Mądre słowa” wyraźnie odnoszą się do „wymownych słów” Powtórzenie „mądrości” w dalszej części jedynie wzmacnia tę paralelę. Znowu możemy przypuszczać, że wzmocnienie to miało pomóc nowemu czytelnikowi w zauważeniu paraleli.

Tak więc w jednostce A' mogą znajdować się krótkie dodatki do oryginalnego poematu, dokonane przez kogoś, kto rozumiał w pełni poetycką strukturę, dla czytelnika, który jej nie rozumiał. Pierwszy dodatek, „przyszedłem bracia”, pomaga temu czytelnikowi połączyć główny i poboczny klimaks poematu. Fraza „lub mądrości” pomaga ustanowić połączenie pomiędzy otwierającą

starotestamentalny język hebrajski. Jednak w wersie A'-1, w tekście Listu do Koryntian, tłumacze Peszitty ominęli drugie wystąpienie czasownika. Prawdopodobnie nie ocenili tego zdublowania jako konstrukcji semickiej, ale raczej uznali za zbyt częste powtórzenie.

i zamykającą poemat dyskusją o krzyżu. Tak więc, oba dodatki wzmacniają poemat w punktach jego klimaksów.

Co można więc powiedzieć odnośnie do autorstwa tych końcowych zmian? I tym razem nie mamy pewnej odpowiedzi, aczkolwiek z dużą dozą prawdopodobieństwa można przypuszczać, że to sam Paweł jest ich autorem. Inaczej niż w komentarzu e) te zmiany zostały dokonane przez kogoś, kto bardzo dokładnie rozumiał strukturę naszego poematu i wydaje się, że zakładał rewizję tekstu dla nowej grupy czytelników. Dodatki są na tyle krótkie, że nie została zachwiana pierwotna równowaga poematu.

Tak więc poemat ujawnia trzy poziomy literackie – pierwotny poemat plus dwie warstwy wtórnych komentarzy, które można sklasyfikować w pięć typów. Są to:

1. Niewielka zmiana tekstu w pierwszej strofie, pozwalająca na gładkie przejście od poprzedzających rozważań do poematu.
2. Komentarze wyjaśniające słowa kluczowe poematu.
3. Komentarze wzmacniające oryginalną strukturę poetycką.
4. Jeden z cytatów starotestamentalnych został rozszerzony poza oryginalny zakres.
5. Jeden komentarz dodający pewne nowe, oderwane myśli, które nie stanowią strukturalnej części omawianej poezji i teologicznie jej nie dotyczą.

W naszym przekonaniu sam Paweł jest autorem pierwszych trzech typów komentarzy, a wczesny redaktor jest odpowiedzialny za dwa ostatnie. Prowadzi nas to do konkluzji, że Paweł prawdopodobnie użył części starszego pisma, które skomponował wcześniej dla wspólnoty o bardziej orientalnej mentalności, która mogła zrozumieć i docenić tak doskonałą poezję. Niekoniecznie musi tu wchodzić w grę dokument pisany, gdyż Paweł, jako poeta, mógł przytaczać tę kompozycję z pamięci. Możemy przypuszczać, że oryginalnie pochodziła ona z okresu jego długiego posłu-

giwania w regionie Antiochii i Cylicji i została ponownie przytoczona w korespondencji korynckiej⁵⁴.

W końcowym, całościowym schemacie warto zaobserwować powtarzanie się w każdej jednostce poematu tematów *mądrości* i *mocy*. Zestawione razem przez wspólne odniesienia - pozytywne lub negatywne - przedstawiają się następująco:

A	Mądrość świata
	Moc Boża i krzyż
B	Moc Boża
	Mądrość świata
C	Mądrość świata
D	Mądrość Boża
	Mądrość świata
E	Mądrość Boża
F	Moc świata (znaki)
	Mądrość świata (mądrość)
G	Krzyż
F'	(Moc) krzyża - zgorszenie
	(Mądrość) krzyża - głupstwo
E'	Moc Boża
	Mądrość Boża
D'	Mądrość Boża
	Moc Boża
C'	Mądrość świata
	Moc świata
B'	Mądrość Boża
A'	Mądrość świata
	Krzyż

⁵⁴ Perykopa 1 Kor 2, 6-10 jest również zbudowana przy użyciu zasady podwójnej inwersji. Jednakże w tym ustępie struktura jest *znacznie* prostsza. Ponadto fragment ten stosuje słownictwo misterii religijnych i słownictwo gnostyckie z odniesieniami do „doskonałych”, „głębokości Boga” i „ukrytej mądrości”. W tym drugim poemacie podejmowany jest ten sam temat, Paweł jednak zdaje się rozwiązywać swój własny „problem hermeneutyczny” - tworząc pomost pomiędzy światem myślącym bardziej orientalnie i umysłami Koryntian. Skomponował on poezję dla Koryntian, ale jest ona znacznie prostsza w formie.

Jak się wydaje tematy „Bóg” i „świat” czy „mądrość” i „moc” nie są powiązane według określonego schematu, natomiast każda jednostka zawiera któryś z drugiej dwójki tematów, a w większości pojawiają się oba. Paweł podjął obydwie tematy w ośmiu jednostkach, a w czterech dalszych pojawiają się one niebezpośrednio⁵⁵. Tylko jednostki C i D są ściśle ograniczone do jednego z dwóch tematów.

Jakie wnioski możemy więc wyciągnąć z całości tych rozważań? Co najmniej następujące:

(1) Struktura czyni znacznie jaśniejszą oryginalną intencję Pawła. Piękny artystyczny język powoduje, że jego przepowiadanie Chrystusa, jako mocy i mądrości Bożej, staje się znacznie skuteczniejsze. (2) Możliwe jest precyzyjne wyznaczenie przejścia myśli od jednego tematu do kolejnego, zgodnie z powtarzającymi się tematami i staje się oczywista przyczyna tych powtórzeń. (3) Oznaczone są początki i końce jednostek i starogrecki podział paragrafów według Kodeksu Watykańskiego, który przez długi czas wprowadzał w błąd czytelników, może być teraz postrzegany jako niezrozumienie formy literackiej. (4) Forma poetycka przedstawia nowy, wewnętrzny dowód dla wielu problemów tekstualnych. (5) W świetle tego nowego dowodu mogą zostać przebadane kluczowe punkty dotyczące interpunkcji i tłumaczenia. (6) Precyzyjna struktura poetycka pozwala wyraźnie odgraniczyć elementy redakcyjne. W takich fragmentach rozwiązanie problemów redakcji opiera się na obiektywnej naturze precyzyjnej formy poetyckiej, a nie na subiektywnych rozważaniach teologicznych. (7) Ustalenie marginalnych zmian redakcyjnych odsłania zarazem zamysł zarówno poematu jak i jego wczesnych komentarzy, przy-

⁵⁵ Powoduje to, że jedynie jednostka C pozostaje z jedynym tylko tematem „mądrości” Krzyż jest zdefiniowany zarówno jako „moc” jak i „mądrość Boża”, tak więc, przez implikację, oba tematy znajdują się zarówno w jednostce G jak i A'. Następnie w jednostce C „zbawienie” łączy się z „mocą” Tak więc można przyjąć, że w odniesieniach do zbawienia w wersach E-2 i B'-2 można domyślać się nawiązania do „mocy Bożej”.

wracając każdej części integralność. Unika się rozdźwięku spowodowanego wymuszonym sprowadzaniem dwóch wersów do jednowersowej myśli. (8) Paweł ukazuje się nie jako ten, który zaledwie szybko kreśli listy, by stawić czoło nagłym niebezpieczeństwom w Kościele, ale jako zdolny poeta, który z zadziwiającą biegłością stosuje niesłychanie skomplikowaną formę poetycką, i to dokonuje tego w tym samym ustępie, w którym dwukrotnie zaprzecza jakoby przybył do Koryntian, żeby dać im pokaz swojej elokwencji. Jesteśmy więc zobligowani do odczytania na nowo myśli zawartej w jego poemacie. Chodzi mu prawdopodobnie o to, że nie przyszedł jako retor grecki, ale jako hebrajski prorok⁵⁶. (9) W świetle faktu, że omawiany poemat ma przebudowane pierwsze wersy z powodu włączenia go w list, i że znajdują się w nim komentarze świadczące o znajomości poetyckiej natury tego tekstu, na użytek czytelników, którzy nie posiadali takiej wiedzy, istnieje możliwość, że poemat ten pochodzi z pism i nauczania Pawłowego z lat czterdziestych i prawdopodobnie stanowi odbicie tematów, o których pisał dla czytelników w regionie grecko-syryjskojęzycznej Antiochii, gdzie tego typu poezja orientalna byłaby prawdopodobnie należycie doceniona. (10) I wreszcie, tego typu wysoki stopień złożoności w przekazie poetyckim musi posiadać głębsze korzenie. Czytelnicy, do których był pierwotnie kierowany, musieli rozumieć i docenić tę formę i możemy przypuszczać, że istniało więcej takich poematów w częściach listów Pawła⁵⁷.

⁵⁶ Jednym ze znaków prorockich, od Amosa do Mahameta na Bliskim Wschodzie, jest dar wypowiedzi poetyckiej. Używając poezji dla przedstawienia samego serca swego przesłania, Paweł może pośrednio potwierdzać, że należy do tej samej tradycji co Amos i Izajasz, i tym samym zaprzeczać, że jest wędrownym retorem greckim o orientacjach filozoficznych.

⁵⁷ Moje własne badania pozwoliły na wyodrębnienie czterech dalszych poematów tego typu w Liście do Rzymian i w Pierwszym liście do Koryntian. Ale nawet w tych dwóch listach jest jeszcze ogromny materiał, który nie został przebadany.

Dzięki poetyckiej formie, orędzie Pawła o Chrystusie, mocy i mądrości Bożej, prowokuje odbiorcę do rozważenia go na nowo i do odpowiedzi.

Recovering the poetic structure of Cor 1, 17 - 2, 2
A Study in Text and Commentary
Summary

Paul of Tarsus has been called „artisan, scholar, traveller, leader of men”, and above all, but rarely if at all, poet. In this study we intend to demonstrate that Paul is in fact a highly skilled poet and that this aspect of his genius is brilliantly demonstrated in 1 Cor I, 17 - II, 2 which is a single poem with a number of editorial comments and changes which fall into five types. These comments and changes can be clearly identified because of the precise nature of poetic form which the text preserves intact. The poetic form is here seen as new evidence for a wide range of questions relating to the text and its interpretation. It will be suggested that St. Paul is most probably the author of some of the editorial expansions and, if so, he is re-using older material. The overall structure of the poem will be examined first and then the individual sections. The editorial changes will be discussed as they occur. Finally, some summary of the significance of the poetic form will be attempted.